

การให้ความหมายและสร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมในสังคมชนบทแบบ
วิถีชีวิตชาวสวน กรณีศึกษาตำบลบางนางลี่ อำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงคราม :
การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก*

The Study of The Definition and the model of Waste management in
Countryside at Bangnanglee Sub-District, Amphawa District,
Samut Songkram Province.

อุทิศ ดวงผาสุข (Uthid Duangphasuk)**

สันติธร ภูริภักดี (Santidhorn Pooripakdee)***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อค้นหาความหมายของการจัดการขยะมูลฝอยในสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวน 2) เพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากเพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์ของรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการขยะมูลฝอยในสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวน การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีจากมุมมองและทัศนะในการให้ความหมาย ที่มาของความหมายและการสร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมในสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวน เพื่อรองรับสภาพปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต กำหนดตัวอย่างทฤษฎีของผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยคุณสมบัติดังนี้ เป็นผู้ทำหน้าที่จัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน เพราะเป็นบุคคลที่รับรู้ถึงปริมาณและการจัดการกับขยะมูลฝอยในครัวเรือนเป็นอย่างดี สามารถสื่อสารและให้สัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview)ได้ มีอายุ ระหว่าง 30 ปี ถึง 70 ปี จำนวน 10 คน แบบแผนการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นแบบเจาะจงเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งสังเกตและการจดบันทึก ผลการวิจัยพบว่า 1.การให้ความหมายของการจัดการขยะมูลฝอยในสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวน คือ การจัดการขยะมูลฝอยที่ต้องพึ่งตนเองเป็นหลัก แตกต่างไปจากชุมชนเมืองทั้งสภาพพื้นที่วิถีการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ รวมถึงประเภทของขยะที่แตกต่างกัน 2. รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการขยะมูลฝอยในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน มีรูปแบบในการจัดการขยะมูลฝอย แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1.ขยะมูลฝอยที่สามารถจัดการได้เอง คือ 1.1 ขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปรวบรวมขายได้ เช่น เศษพลาสติก ขวดน้ำ ขวดแก้ว กระดาษ 1.2 ขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหาร วัชพืช ใบไม้ กิ่งไม้ ให้นำไปฝังกลบ ทำปุ๋ย หรือ

* บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำตัวแบบที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนาและเผยแพร่สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

** นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวัดปากสมุทร โทรศัพท์ 08-5371-0970

Public Health Technical Officer, Professional Level, E-mail : julonut@yahoo.com

*** อาจารย์ ดร. ประจักษ์คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Ph.D, Faculty of Management Science. Silpakorn University, E-mail : santidhorn@gmail.com

เผากลางแจ้งในที่ดินของตนเอง 2. ขยะมูลฝอยที่ไม่สามารถจัดการได้เอง 2.1 ขยะมูลฝอยอันตรายหรือมีพิษ เช่น หลอดไฟ กระป๋องสเปรย์ ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ ซากขยะอิเล็กทรอนิกส์ 2.2 ขยะทั่วไป เช่น ซองขนม ถุงแกง เปลือกลูกอม ทั้งข้อ 2.1 และ 2.2 ให้ทิ้งลงในถังขยะที่เตรียมไว้เป็นการเฉพาะขององค์การบริหารส่วนตำบล 2.3 ขยะมูลฝอยติดเชื้อ เช่น ผ้ากอซที่ปนเปื้อนเลือดจากการทำแผลของผู้ป่วย สายสวนปัสสาวะ สายให้อาหาร ให้นำไปกำจัดที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถนำเสนอต่อผู้บริหารท้องถิ่นเพื่อการจัดการกับขยะมูลฝอยในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวนต่อไป

Abstract.

This research aims was 1) To find the managing of solid waste management in countryside. 2) Theoretical foundations conclusions to explain the phenomenon of a model appropriate to manage solid waste in countryside. This research is qualitative research to find the conclusions. From a theoretical perspective, to provide the source of meaning and create an appropriate solid waste management, in countryside. To accommodate the problems in the management of waste, which may occur in the future. Examples of the theory of the primary data provider with features as follows: a person who acts for household waste, as it is the people that knows the quantity and manage solid waste in the household as well. Who has the ability to get an in-depth interviews are between the ages of 30 to 70 years old, the number of 10 persons to choose a specific master data storage with group discussions, in-depth interviews with both observations and notes. The research found that: 1. The definition of solid waste management in countryside waste that must be self-reliant is essentially different from the urban area to the life style occupations, including different types of garbage. 2. the appropriate format to manage solid waste in countryside. There are patterns in the management of solid waste is divided into 2 categories: 1. Self-managed 1.1 waste that can be used to collect plastic bottles , glass bottles, paper 1.2 compostable waste, such as food scraps, weeds, leaves, twigs, brought to the landfill or fertilizer. 2. The solid waste that cannot be handled manually 2.1 Hazardous or poisonous waste such as lamps, spray bottles, batteries, electronic equipment, 2.2. General waste, such as a candy envelope bag of curries 2.1 and 2.2, to throw into the trash, which is the only of Sub-district administrative organization 2.3 Waste infected, such as contaminated blood from the gauze to make incisions of patients. Urinary catheters, feeding tube, it to get rid of the Sub-District Hospital.

บทนำ

ปัญหาขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่มีความรุนแรงมากขึ้น นอกจากปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวขยะมูลฝอยเองแล้ว รูปแบบในการจัดการขยะมูลฝอยนับว่าเป็นตัวปัญหาที่สำคัญเช่นเดียวกัน ปัจจุบันการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย ทั้งในเขตชุมชนเมือง และสังคมชนบท เป็นบทบาทหน้าที่ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 หมวด 2 มาตรา 16 วงเล็บ 18 ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการจัดระบบการบริการสาธารณะในเรื่องการจัดการมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย ให้กับชุมชนในพื้นที่ดูแลรับผิดชอบให้เป็นที่ยอมรับ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา,2542) แต่ในความเป็นจริง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กหลายแห่งยังไม่มีระบบการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,2559: 223) และส่วนใหญ่ยังไม่มีพื้นที่สำหรับรองรับการกำจัดขยะมูลฝอยของตนเอง สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการคัดค้านของประชาชนในพื้นที่ ที่ถูกกำหนดให้เป็นสถานที่ในการกำจัดขยะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งยังกำจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล เช่น นำไปเผากลางแจ้งก่อให้เกิดมลพิษจนเป็นเหตุรำคาญ หรือ นำไปกองรวมกันกลางแจ้งทำให้เกิดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์นำโรคต่างๆ(กรมควบคุมมลพิษ,2559:3) เช่น หนู แมลงสาบ แมลงวันและที่สำคัญเศษอาหารที่เหลือทิ้งจากครัวเรือน เมื่อนำไปทิ้งรวมกันกับขยะอื่นจะทำให้เชื้อจุลินทรีย์ที่ปนเปื้อนขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนมากขึ้น (กรมอนามัย,2558:167) ก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นรบกวนประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ทิ้งขยะมูลฝอยเหล่านั้น หรือแม้แต่ถึงขยะมูลฝอยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปบริการตามจุดต่างๆในชุมชน ถ้าตกค้างไม่ได้ดำเนินการเก็บขนหรือไม่สามารถเก็บขนตามกำหนด จะส่งกลิ่นเน่าเหม็นรบกวนเช่นกัน ปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่การจัดการในระดับครัวเรือน จนถึงระบบการเก็บขนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันมีบทบาทเพียงการเก็บขนเท่านั้น กล่าวคือ การที่นำขยะมูลฝอยจากที่หนึ่งไปกำจัดอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่นั้นๆ จนอาจเกิดการต่อต้าน จนในที่สุดจะไม่มีพื้นที่ใดรับเป็นสถานที่กำจัดขยะ ดังนั้นรูปแบบในการจัดการขยะอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม กับ บริบท สถานการณ์ ความสอดคล้องในการดำรงชีวิต และจากสถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอยนี้เอง คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงได้กำหนดให้ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นวาระแห่งชาติ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2557 มอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำเนินการจัดทำแนวทางในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย (Roadmap) โดยแผนดังกล่าวมีองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ คือ การสร้างวินัยของคนในชาติ มุ่งสู่การจัดการที่ยั่งยืน สร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และมีข้อกำหนดที่สำคัญ คือ ห้ามท้องถิ่นเทกองขยะมูลฝอย หรือ ของเสียอันตรายไว้กลางแจ้ง มุ่งเน้นการลดขยะมูลฝอยโดยการคัดแยกตั้งแต่ต้นทาง หรือตั้งแต่ระดับครัวเรือน โรงงาน รวมถึงสถานที่ ก่อให้เกิดขยะต่างๆ จากการติดตามการดำเนินงานตามแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในปี พ.ศ.2559 พบว่าการดำเนินการดังกล่าวยังไม่บรรลุเป้าหมาย อัตราการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนโดยการนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ (Recycle) ต้องไม่น้อยกว่า ร้อยละ 30 แต่ยังสามารถทำได้เพียงร้อยละ 18 ถึง 21 ของปริมาณขยะมูลฝอยทั้งประเทศ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,2559: 224-227) และจากข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2558 ของกรมควบคุมมลพิษ มีปริมาณขยะมูลฝอยทั้งประเทศ

เกิดขึ้นเฉลี่ย 73,560 ตัน/วัน หรือ อัตราการเกิดขยะมูลฝอย 1.13 กิโลกรัม/คน/วัน เป็นขยะมูลฝอยที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ (Recycle) 4.95 ล้านตัน/ปี จากขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด 26.85 ล้านตัน/ปี หรือคิดเป็นร้อยละ 18.44 และ ข้อมูลขยะมูลฝอย ปี พ.ศ.2557 ของ จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น 80,741 ตัน/ปี มีปริมาณขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ 52,670 ตัน/ปี (กรมควบคุมมลพิษ,2559:74) นั้นย่อมให้เห็นว่ามีขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากกว่ากึ่งหนึ่งแต่ไม่ได้ถูกดำเนินการคัดแยกตั้งแต่ต้นทาง

ตำบลบางนางลี่ อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีพื้นที่ประมาณ 5.58 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุม 5 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีลำคลองกระจายทั่วพื้นที่ มีประชากรทั้งสิ้น 3,677 คน จาก 901 หลังคาเรือน ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำสวนมะพร้าว สวนส้มโอ สวนลิ้นจี่ สวนกล้วย และมีอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำน้ำตาลมะพร้าว (องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่,2559) ประชาชนบางส่วนประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปในโรงงานต่างๆในจังหวัดใกล้เคียงแบบไปเช้าเย็นกลับจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ ท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า ตั้งแต่มีระบบการปกครองโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2539 พื้นที่ตำบลบางนางลี่ ไม่เคยมีการบริการถังขยะไปตั้งตามจุดต่างๆในชุมชน หรือมีระบบการจัดการขยะแต่อย่างใด เนื่องจากงบประมาณในการจัดการขยะมูลฝอยของตำบลบางนางลี่ มีค่อนข้างจำกัด ผู้บริหารสมัยนั้นจึงได้กำหนดนโยบายไม่ให้มีถังขยะและระบบเก็บขนขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่ แต่มีนโยบายมุ่งเน้นในการสร้างองค์ความรู้ ให้คนในชุมชนมีจิตสำนึก ในการดูแลรักษาความสะอาดและจัดการกับขยะมูลฝอยในแต่ละครัวเรือนด้วยตนเอง (ไพบุลย์,2554:6) จนกระทั่งในปี พ.ศ.2558 ผู้บริหารชุดปัจจุบัน ได้เริ่มเปลี่ยนนโยบายในการจัดการขยะ โดยเริ่มจัดหาถังขยะ และเริ่มมีระบบเก็บขนเพื่อให้บริการประชาชน จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ ถึงจุดเริ่มต้นของการบริการถังขยะมูลฝอยนี้เกิดจากการเรียกร้องของประชาชนในพื้นที่ และจากการสัมภาษณ์ประชาชนหลายราย ให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า มีประชาชนบางส่วนนำขยะไปทิ้งในถังขยะของตำบลข้างเคียง ทำให้เป็นภาระต่องบประมาณของพื้นที่ข้างเคียง ประกอบกับวิถีชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนไป ทั้งการประกอบอาชีพ การคมนาคม ระบบเศรษฐกิจในชุมชน การเกิดของ ตลาดนัดและร้านสะดวกซื้อต่างๆ เป็นปัจจัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงของปริมาณและประเภทของขยะ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณี สันฐิตวิณัย (2558) ที่ได้เคยทำการสำรวจ การจัดการบริการสาธารณะที่มีลักษณะการมีส่วนร่วมในพื้นที่ชนบทในอำเภอน้ำยี่น จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าบุคคลในพื้นที่ดังกล่าวไม่มีความพร้อมในด้านเศรษฐกิจ แต่มีส่วนร่วมในการจัดการขยะของเทศบาลตำบลน้ำยี่น แต่การมีส่วนร่วมดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากความตระหนักของคนในชุมชนเอง แต่เกิดจากบทบาทหน้าที่ในการผลักดันนโยบายที่ต้องการจัดการกับปัญหาขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด สถานการณ์นี้จึงไม่แตกต่างกันกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ ที่ต้องจัดการระบบบริการสาธารณะดังกล่าวตามบทบาทและหน้าที่เช่นกัน โดย ในปี พ.ศ. 2560 มีประชาชนเข้าร่วมโครงการใช้บริการถังขยะมูลฝอย แล้วทั้งสิ้น 250 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 30.06 ของหลังคาเรือน ยังเหลืออีกร้อยละ 70 ของหลังคาเรือน ที่ยังต้องพึ่งพาตนเองในการจัดการขยะมูลฝอย (องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่,2560)

จากการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างของ จันทรเพ็ญ มินคร (2554) ในประเด็นการจัดการขยะมูลฝอยในช่วงที่ไม่มีถังขยะ ของประชาชนในตำบลบางนางลี่ ทั้งหมด 3 ประเด็น ดังนี้ 1) ประเด็นการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย พบว่าร้อยละ 50 ของชาวบ้านจะใช้ถุงพลาสติกในการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยโดยใส่ถุงพลาสติกแล้วนำไปทิ้งร้อยละ 100 ของชาวบ้านเป็นผู้เก็บขยะของตนเองและทำลายเอง 2) ประเด็นการคัดแยกขยะมูลฝอย ในอดีตที่ผ่านมาองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ มีเพียงบทบาทในเรื่องการให้คำแนะนำให้ความรู้ในการคัดแยกขยะ และยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 53.7 มีการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้ง ร้อยละ 53.7 ของครัวเรือน มีการคัดแยกขยะเพื่อนำไปขายมากที่สุด รองลงมาร้อยละ 36.1ของครัวเรือน มีการแยกเศษอาหารเพื่อนำไปเป็นอาหารสัตว์ และร้อยละ 17.6 มีการแยกขยะบางส่วนเพื่อนำไปแปรรูปและใช้ประโยชน์ เช่น ทำปุ๋ยชีวภาพ และ 3) ประเด็นในการกำจัดขยะ พบว่า การกำจัดขยะ ของกลุ่มตัวอย่าง กำจัดขยะมูลฝอยเองทั้งหมด ซึ่งมีรูปแบบการจัดการ ขยะมูลฝอยแต่ละประเภทที่ต่างกัน ขยะมูลฝอยประเภทย่อยสลายใช้วิธีกำจัดโดยการทำเป็นปุ๋ย ขยะมูลฝอยประเภทรีไซเคิลใช้วิธีกำจัดโดยการนำไปขาย ขยะมูลฝอยประเภทมีพิษใช้วิธีกำจัดโดยการนำไปทิ้ง และ ขยะมูลฝอยประเภททั่วไปใช้วิธีกำจัดโดย การนำไปเผา

จากการศึกษาของ สุกาญจน์ รัตนเลิศสุรณ (2546) พบว่าปริมาณและลักษณะของขยะมูลฝอยในแต่ละแห่งจะ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังต่อไปนี้ 1) ลักษณะชุมชนหรือที่ตั้งของชุมชนที่แตกต่างกันจะมีปริมาณขยะมูลฝอยแตกต่างกัน ชุมชนเมืองจะมีขยะประเภทหนึ่งเช่น กล่องพลาสติก กล่องโฟม ของขนม ต่างจากชุมชนเกษตรกรรมจะมีปริมาณขยะมูลฝอยอีกรูปแบบหนึ่งส่วนใหญ่เป็นประเภทที่ย่อยสลายได้ 2) ความหนาแน่นของประชากรในชุมชน บริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นปริมาณขยะจะมากกว่าบริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่น้อย 3) ฤดูกาลมีผลต่อปริมาณขยะ เช่น ฤดูที่มีผลไม้มีมากปริมาณขยะมูลฝอยจำพวกเปลือกและเมล็ดของผลไม้จะมีมากตามไปด้วย 4) สภาวะเศรษฐกิจชุมชนที่มีฐานะดีย่อมมีกำลังซื้อสินค้าสูงจึงมีขยะมูลฝอยมากตามไปด้วย ชุมชนที่มีฐานะไม่ดีจะมีขยะมูลฝอยประเภทเศษอาหาร เศษผัก ต่างจากชุมชนที่มีฐานะดีมักจะมีขยะมูลฝอยประเภทบรรจุภัณฑ์ เช่น กล่อง กระจบอง โฟม ถุงพลาสติก 5) ความแตกต่างของนิสัยส่วนบุคคลในชุมชนที่แตกต่างกันจะผลิตขยะได้แตกต่างกัน โดยผู้ที่มีนิสัยรักษาความสะอาด รักความเป็นระเบียบเรียบร้อย จะสร้างขยะมูลฝอยในการเก็บขนมากกว่าผู้ที่นิสัยมักง่ายและไม่เรียบร้อย ซึ่งจะชอบทิ้งขยะมูลฝอยกระจัดกระจาย ไม่เป็นที่เป็นทาง ปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องเก็บขนจึงน้อยกว่าคนกลุ่มแรก เพราะจะไปอยู่ตามลำคลอง ถนน และที่สาธารณะ เสียมากกว่า ตัวแปรอีกอย่างหนึ่ง คือ พฤติกรรมค่านิยมในการบริโภคของคนแต่ละกลุ่มมีผลต่อลักษณะของขยะมูลฝอย เช่น กลุ่มวัยรุ่นนิยมอาหารกระป๋อง น้ำขวด และอาหารที่ใส่กล่องโฟม ถ้วยพลาสติกหรือกล่องกระดาษผู้สูงอายุชอบนิยมขนมไทยที่ห่อด้วยใบตอง เป็นต้น 6) ระบบการจัดการเก็บขยะมูลฝอยจะมีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณขยะมูลฝอยถ้ามีการเก็บขนไม่สม่ำเสมอ หรือไม่สามารเก็บขนได้สะดวกอาจเนื่องมาจากถนนหรือตรอกซอยแคบมากต้องใช้ภาชนะขนถ่ายอีกทอดหนึ่งก็จะทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยเหลือจากการเก็บ 7) ความเจริญของอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มีผลทำให้คนบริโภคอาหารสำเร็จรูปกันมากขึ้น ทั้งยังใช้ภาชนะฟุ่มเฟือยประเภท ขวด กระจบอง กล่อง และถุงพลาสติกกันมาก

ขยะมูลฝอย

ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข 2535 ให้ความหมายของ “มูลฝอย” ไว้ว่า เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษ สินคา เศษวัสดุ ภาชนะที่ใส่อาหาร ถัง มูลสัตว์ ชาก สัตว์ หรือสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษหรือ อันตรายจากชุมชน Shah (2000) ได้ให้ความหมายของคำว่า ขยะมูลฝอย (Solid Waste) ไว้ว่า สิ่งต่างๆที่ใช้ในกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อหมดคุณค่าหรือไม่สามารถใช้งานได้ ไม่เป็นที่ต้องการของมนุษย์อีกต่อไปจะถูกทิ้งขว้าง

ประเภทของขยะมูลฝอย

สถาบันขยะมูลฝอย (Institute for Solid Wastes) ของสมาคมกิจการสาธารณสุขแห่งประเทศไทย สหรัฐอเมริกา กรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข (2558) แบ่งประเภทขยะมูลฝอยตามความสัมพันธ์กับแหล่งกำเนิด ดังนี้ 1) ขยะเปียกหรือขยะสด (garbage) คือ ขยะที่เกิดจากการประกอบอาหาร จากเนื้อสัตว์และพืชผัก ส่วนใหญ่เกิดจากครัวเรือน ร้านจำหน่ายอาหาร ตลาด องค์ประกอบหลักจะเป็นสารอินทรีย์ย่อยสลายได้ เมื่อเน่าจะมีกลิ่นเหม็น เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคต่างๆ 2) ขยะแห้ง (rubbish) แบ่งเป็นที่เผาได้ และ เผาไม่ได้ เกิดจากแหล่งต่างๆ บ้านเรือน ร้านค้า สถานศึกษา สำนักงานต่างๆ ที่เผาได้ เช่น กิ่งไม้ ใบไม้ ใบหญ้า เศษผ้า ก่อกระดาษ ไม้ ยาง หนังสือ 3) ขี้เถ้า (ashes) เป็นสิ่งตกค้างจากการเผาขยะที่เผาได้ เช่น ไม้ ถ่าน และวัสดุติดไฟอื่นๆ ขี้เถ้าเกิดจากการเผาไหม้ต้องนำไปกำจัดอีกครั้งหนึ่ง เช่นถ่าน 4) ขยะชิ้นใหญ่ (bulky wastes) คือ ขยะที่มีขนาดใหญ่ เช่น ตู้เย็น เต้าอบ เครื่องซักผ้า ทีวี เฟอร์นิเจอร์ต่างๆ เครื่องยนต์ เป็นต้น จะต้องมีการจัดการแตกต่างจากปกติ 5) ขยะจากถนนหนทาง (street wastes) คือเศษขยะที่เกิดขึ้นบนทางเท้าถนนหนทาง เช่น ภาชนะพลาสติก ฝุ่น ใบไม้ พลาสติก ขวด กระจก กว๊วกระดาษ เปลือกลูกอม ส่วนใหญ่เกิดจากผู้คนที่ใช้รถใช้ถนน 6) ชากสัตว์ เกิดจากสัตว์ที่ตาย ด้วยสาเหตุแตกต่างกันไป เช่นเป็นโรคระบาด หรือ อุบัติเหตุถูกรถชนบนท้องถนน เช่นชากสุนัข แมว ตัวเงินตัวทอง ชากสัตว์เหล่านี้ ถ้าไม่มีการจัดการที่ถูกต้องจะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค เช่นกัน 7) ยานพาหนะที่ถูกทิ้ง (abandoned vehicles) ได้แก่ ชากรถเก่าชนิดต่างๆ ที่ใช้งานไม่ได้ 8) ขยะก่อสร้างหรือถอน (construction and demolition waste) ได้แก่ ขยะที่เกิดจากการก่อสร้าง หรือ รื้อ อาคารสิ่งปลูกสร้างต่างๆ เช่น ดิน ทราย อิฐ เศษคอนกรีต เหล็ก ไม้ ท่อประปา 9) ขยะอุตสาหกรรม (industrial refuse) เป็นขยะที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งจะมืองค์ประกอบแตกต่างกันไปแล้วแต่ชนิดอุตสาหกรรม เช่น โรงงานอุตสาหกรรมอาหารหรือโรงฆ่าสัตว์ ก็จะมีขยะเปียก โรงเผาขยะหรือโรงไฟฟ้าที่ใช้ถ่านหินก็จะมีขี้เถ้า โรงงานทอผ้าหรือผลิตเครื่องนุ่งห่มก็จะมีเศษ ผ้าและวัสดุที่ใช้ในการผลิต เป็นต้น ขยะจากโรงงานอุตสาหกรรมหลายประเภทอาจก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาสาธารณสุขหากจัดการไม่เหมาะสม 10) ขยะอันตราย (hazardous wastes) ได้แก่ ขยะที่มีสารพิษ มีฤทธิ์กัดกร่อน ไวไฟ ระเบิดได้เป็นสารกัมมันตภาพรังสี หรือมีเชื้อโรค ซึ่งเกิดจากอุตสาหกรรมหรือสถานพยาบาล ขยะประเภทนี้ จะต้องมีวิธีเก็บกักเก็บขนและกำจัดที่แตกต่างไปจากขยะทั่วไปเพื่อป้องกันอันตรายต่อผู้เกี่ยวข้องและสิ่งแวดล้อม ในส่วนของขยะอันตรายที่เกิดจากบ้านเรือนหรืออาคารพาณิชย์อาจก่ออันตรายให้กับเจ้าหน้าที่ที่ทำการเก็บ ขนและกำจัดขยะ รวมทั้งเครื่องมืออุปกรณ์กำจัดขยะได้ หากขยะนั้นถูกทิ้งปะปนไปกับขยะทั่วไป 11) ขยะเกษตรกรรมและมูลสัตว์ (agricultural and animal

wastes) ได้แก่ เศษพืช และมูลสัตว์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสารอินทรีย์ที่ย่อยสลายง่าย ดังนั้น จึงต้องทำการกำจัดโดยเร็วเพื่อป้องกันปัญหา สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม 12) กากตะกอนบำบัดน้ำเสีย (sewage treatment residues) เป็นขยะที่เกิดจากการบำบัด น้ำเสียชุมชน เช่น เศษวัสดุต่างๆ หรือเศษอาหารที่ถูกดักไว้ก่อนที่น้ำเสียจะเข้าสู่บำบัด กากตะกอนหรือ สลัดจ์ (sludge) ที่เกิดในบ่อบำบัด ตะกอนจากกังส้วหรือกังกระโระ ขยะเหล่านี้ต้องมีการจัดการที่เหมาะสม เพื่อป้องกันอันตรายต่อสุขภาพของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

อาณัติ ต๊ะปินตา (2553) ได้จำแนกแหล่งกำเนิด ของขยะมูลฝอย เป็น 4 ประเภท ดังนี้ 1) ขยะจากชุมชน (municipal waste) ได้แก่ขยะมูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมประจำวันของประชากรที่อาศัยอยู่ ภายในชุมชนเมืองและชนบทประกอบด้วย ขยะจากบ้านเรือน อาคารสำนักงาน โรงเรียน สถาบันการศึกษา อาคารพาณิชย์ โรงแรม คอนโดมิเนียม ตลาดสด ตลาดนัดและแหล่งชุมชน อื่นๆ เช่น สวนสาธารณะและชายหาด เป็นต้น 2) ขยะจากโรงงานอุตสาหกรรม (industrial waste) ได้แก่ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตสินค้าของโรงงานอุตสาหกรรม ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ ขยะทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตสินค้าโดยตรง เช่น ขยะที่เกิดจากสำนักงาน และโรงอาหารภายในโรงงาน เป็นต้น ขยะส่วนนี้จะถือว่าเป็น ขยะจากชุมชนเช่นกัน สำหรับอีกส่วนหนึ่งคือขยะที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตสินค้า ซึ่งมีทั้งที่ไม่เป็นอันตราย (industrial non-hazardous waste) เช่น เศษผ้า เศษไม้ เศษหนัง และเศษพลาสติก ฯลฯ และขยะที่เป็นอันตราย (industrial hazardous waste) เช่น กรด ต่าง การตะกอนน้ำมัน ตะกอนโลหะหนัก ตัวทำละลาย และกากสี เป็นต้น โดยขยะในส่วนหลังนี้คือของเสียอันตราย 3) ขยะจากภาคเกษตรกรรม (agricultural waste) ได้แก่ ขยะมูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ในภาคการเกษตร ทั้งจากการเพาะปลูก และจากการเลี้ยงสัตว์ เช่น ซากพืช ซากสัตว์ มูลสัตว์ ขานอ้อย เศษหญ้าและเศษใบไม้ รวมไปถึงภาชนะที่บรรจุสารเคมีภัณฑ์ที่เสื่อมสภาพแล้ว เป็นต้น ซึ่งในส่วนของภาชนะบรรจุสารเคมีและเคมีภัณฑ์ที่เสื่อมสภาพก็จะจัดอยู่ในจำพวกขยะพิษหรือขยะอันตรายเช่นเดียวกัน 4) ขยะจากสถานพยาบาล (hospital waste) ได้แก่ ขยะที่มีแหล่งกำเนิดจากโรงพยาบาล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สถานีอนามัย คลินิก คลินิกสัตวแพทย์ รวมถึง ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ (LAB) ซึ่งจะเป็นขยะที่มีเชื้อโรคปะปนอยู่ในปริมาณที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ที่สัมผัสได้ เช่น ผ้าพันแผล เข็มฉีดยา ชิ้นส่วนของอวัยวะต่างๆ ที่ถูกผ่าตัดออกมา เป็นต้น

รูปแบบในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบัน

รูปแบบการจัดการขยะในปัจจุบัน คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลให้การบริการถึงขยะไปวางไว้ตามจุดชุมชนต่างๆ แบ่งชนิดของถังเป็น 4 ชนิด คือ 1) ถังสีเขียว สำหรับขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหาร ผัก ใบไม้ วัชพืชต่างๆ 2) ถังสีฟ้า หรือ น้ำเงิน สำหรับขยะมูลฝอยทั่วไป ที่ไม่ย่อยสลาย ไม่มีค่า ไม่เป็นพิษ เช่น เปลือกพลาสติกห่อลูกอม ซองขนมต่างๆ โฟมและฟอล์ย ถุงแกง 3) ถังสีเหลือง สำหรับขยะมูลฝอยสำหรับขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น ขวดแก้ว ขวดพลาสติก กระดาษ รวมถึงโลหะต่างๆ และ 4) ถังสีแดง สำหรับขยะมูลฝอยที่มีอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เช่น หลอดไฟ ขวดยา ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่โทรศัพท์ กระจกสีสเปร์ย กระจกยาฆ่าแมลง ขวดยาฆ่าวัชพืช ยาฆ่าแมลง

เมื่อประชาชนทิ้งขยะมูลฝอยตามถังสีดังกล่าว หลังจากนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลจะใช้รถเก็บขนเพื่อรวบรวมขยะไปที่พักขยะ ผู้ประกอบการจะดำเนินการจัดการต่อไป เช่น นำไปฝังกลบ (Sanitation land field) หรือ เผาเพื่อกำจัด หรือ เผาเพื่อผลิตไฟฟ้าต่อไป

ผู้วิจัยได้ทบทวนปรากฏการณ์ แนวคิดและทฤษฎี ต่างๆ พบว่า ตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่สังคมชนบทเป็นพื้นที่เกษตรกรรม แบบชาวสวน มีลักษณะที่แตกต่างจากชุมชนเมืองเป็นอย่างมาก บ้านเรือนของผู้คนส่วนใหญ่ปลูกอาศัยกันแบบกระจายตัวในที่ดินของตนเองไม่มีรั้ว อยู่ติดลาคลอง ลำรางและลำประโดงสาธารณะ พื้นที่มีลักษณะเป็นร่องสวนปกคลุมด้วยวัชพืชต่างๆ และปลูกพืชเศรษฐกิจ ต่างๆ เช่น มะพร้าว ส้มโอ ลิ้นจี่ กล้วย จากลักษณะของพื้นที่ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน และลักษณะวิถีชีวิตที่ต่างกััน รูปแบบการจัดการขยะจึงน่าจะมีความแตกต่างกับชุมชนเมืองเช่นกัน ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย ที่เหมาะสมกับสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวนเป็นการเฉพาะและผู้วิจัยมีความสนใจใช้วิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) เพื่อทำความเข้าใจถึงความหมายของการจัดการขยะในสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวน และสร้างทฤษฎีฐานรากเพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์ของรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการขยะมูลฝอยในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการกำจัดขยะในสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้ ต้องการสร้างทฤษฎีฐานรากจากมุมมองของประชาชนที่มีหน้าที่ในการจัดการขยะในครัวเรือนของตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อค้นหาความหมายของการจัดการขยะในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน
2. เพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากในการอธิบายถึงปรากฏการณ์ของรูปแบบที่เหมาะสมในการกำจัดขยะในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิทยาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก ตามแนวคิดของ (Barney Glaser และ Anselm Strauss,1967) โดยใช้วิธีอุปนัย (inductive approach) เริ่มจากการได้มาซึ่งข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก นำมาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุป หรือหาคำอธิบายเชิงทฤษฎีของข้อมูลที่ได้มานั้น ผู้วิจัยใช้กระบวนทัศน์แบบการตีความนิยม (Interpretivism) และการสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) ตามแนวทางของ (Charmaz,2006 อ้างถึงใน ประสพชัย พะสุนนท์ และ พิทักษ์ ศิริวงค์,2555:614) เพื่อค้นหาความหมายหรือทฤษฎีใหม่จากแนวคิดหรือทัศนะของผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งคัดเลือกโดยวิธีเฉพาะเจาะจง คือ ผู้มีหน้าที่ในการจัดการขยะในครัวเรือนของตนเอง ทำความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการศึกษาขึ้นอยู่กับแนวคิดที่ว่า มนุษย์เป็นผู้ให้ความหมายต่อสรรพสิ่งแต่การให้ความหมายต่อสรรพสิ่งของมนุษย์แต่ละคนนั้นย่อมมีความแตกต่างกัน (พิทักษ์ ศิริวงค์,2547:14) เมื่อมนุษย์ให้ความหมายต่อบางสิ่งไม่เหมือนกันพฤติกรรมในการแสดงออกต่อสิ่งนั้นจึงอาจแตกต่างกัน ผู้วิจัยต้องการศึกษาจนได้ข้อมูลที่สอดคล้อง

เป็นที่เห็นพ้องต้องกันในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยจึงเลือกวิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์แบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อสะท้อนแง่คิด ความต้องการ ความคาดหวังที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่กับการค้นหารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวน โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในประเด็นที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ทำหน้าที่จุดประเด็นในการสนทนาเพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงประเด็นต่างๆ หรือ แนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนาในแต่ละกลุ่ม ประมาณ 6-10 คน โดยการจัดเวทีทั้งหมด 5 ครั้ง 5 หมู่บ้าน นำข้อมูลที่ได้อิงเคราะห์ และ สังเคราะห์รวมกัน (merge) เพื่อเป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎีต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร ผู้ให้ข้อมูลหลักมีอายุระหว่าง 30 ถึง 70 ปี เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการขยะในครัวเรือนของตนเอง ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตตำบลบางนางลี่ อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการเข้าใจถึงการ 1) การให้ความหมายของขยะมูลฝอย อะไรคือขยะมูลฝอย ในครัวเรือนของตนเองมีขยะมูลฝอยอะไรบ้าง 2) ความหมายของการจัดการขยะในสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวน 3) รูปแบบในการจัดการขยะมูลฝอยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 4) กำหนดรูปแบบที่เหมาะสมในการกำจัดขยะในชุมชนของตนเอง
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา หมู่ที่ 1 ถึง หมู่ที่ 5 ในเขตตำบลบางนางลี่ อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นตำบลที่มีถึงขยะได้เพียง 3 ปี
4. ขอบเขตระยะเวลา ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลรวบรวมโดยการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) คือ เดือน พฤษภาคม 2560

ผู้ให้ข้อมูลหลักและการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี

ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักและตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) ภายใต้อัตลักษณ์คือผู้ให้ข้อมูลต้องมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือกลุ่มประชาชนที่สามารถสื่อสารและรับการสัมภาษณ์ได้ มีหน้าที่จัดการกับขยะมูลฝอยในครัวเรือน มีความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนเป็นอย่างดี มีอายุระหว่าง 30 ถึง 70 ปี หมู่บ้านละ 10 คน ทั้งหมด 5 หมู่บ้าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยคือ 1.ตัวผู้วิจัยเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและครบถ้วนดังนั้นผู้วิจัยต้องมีความไวทางทฤษฎี (Theoretical Sensitivity) โดยผู้วิจัยได้มีการเตรียมความรู้ด้วยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล รูปแบบในการจัดการขยะต่างๆ 2.แนวคำถาม ในการวิจัยที่สร้างกรอบแนวคิดและทฤษฎี โดยใช้คำถามปลายเปิด รวมถึงการเข้าไปร่วมสังเกตการ ระหว่างการสนทนากลุ่มสามารถออกความเห็นและสนทนาอย่างเปิดเผยเป็นกันเอง รวมถึงการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ฟังการสนทนาตนเองระหว่างผู้ให้ข้อมูลหลักก่อนและหลังการสนทนากลุ่มในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยผู้วิจัยไม่มีส่วนร่วมใดๆกับการสนทนานั้น 3.ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ในที่นี้คือตัวผู้วิจัยเองมีหน้าที่ คอยกระตุ้นให้

สมาชิกในกลุ่มอภิปรายตอบโต้แสดงความคิดเห็นเล่าเรื่องจากประสบการณ์ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนากำหนดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ข้อมูลหลังไหลออกมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยตนเอง และระหว่างสมาชิกในกลุ่มกับผู้ดำเนินการสนทนา 4. เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ ได้แก่ โทรศัพท์สมาร์ทโฟน สมุดจด ปากกา สำหรับการวิจัยภาคสนาม

แบบสัมภาษณ์ (Interview) มี 2 แบบ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ในแต่ละประเด็นคำถาม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

- 1.1 ความหมายของคำว่า ชยะ ในมุมมองของผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่ม
- 1.2 เปรียบเทียบความหมายที่ได้กับสภาพความเป็นจริงของชยะที่มีอยู่
- 1.3 การจัดการกับชยะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการจัดการอย่างไร
- 1.4 คิดอย่างไรกับการมีถึงชยะ
- 1.5 คิดว่าชุมชนของเราจำเป็นต้องมีถึงชยะหรือไม่
- 1.6 รูปแบบใดของการจัดการชยะที่เหมาะสมกับชุมชนของเรา

2. แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non – Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบเพื่อจับประเด็นและนำมาตีความหมาย โดยใช้ทฤษฎีในการตีความ และมีจุดสนใจในการสัมภาษณ์ถึงรูปแบบการจัดการที่เหมาะสม

3. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการนี้ในการศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลกลุ่มและเป็นการตรวจสอบข้อมูลร่วมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีอื่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยและเก็บ ข้อมูล 3 วิธีการ คือ 1) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก หมู่บ้านละ 10 คน จำนวน 5 หมู่บ้าน จัดเวทีสนทนากลุ่ม 5 ครั้ง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก มีอายุระหว่าง 30 ถึง 70 ปี เพื่อนำข้อมูลไปสร้างทฤษฎีฐานราก (Creswell, 1998) โดยผู้วิจัยมีบทบาทหลักในการเก็บข้อมูลด้วย แนวคำถามการสนทนา (Discussion Guide) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ทำให้ได้ข้อมูลหลากหลายในเวลาจำกัด มีการตรวจสอบข้อมูลกันเอง (Triangulation) 2) การสังเกตและจดบันทึก (observation and Field note) ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาข้อมูลด้วยการสังเกต โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้รับอนุญาตให้บันทึกเสียงและภาพการสนทนาด้วยโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน โดยให้ความสำคัญกับน้ำเสียงและคำพูดประกอบการสังเกตท่าทางและมีการจดบันทึกในประเด็นสำคัญระหว่างการสนทนาที่จำเป็น ต่อการสร้างทฤษฎีฐานรากโดยพยายามจัดแนวคิดและโครงสร้างต่างๆ และ 3) การศึกษาเอกสาร (Document Analysis) เป็นการเตรียมตัวทั้งก่อนและระหว่างการเก็บรวบรวม ข้อมูลรวมถึงภายหลังที่เก็บข้อมูลแล้ว เป็นการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจาก หลายแหล่ง (Theoretical Triangulation)

จริยธรรมในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องการได้แนวความคิดการให้นิยาม ความหมาย การแสดงความคิดเห็นต่อการสร้างรูปแบบในการจัดการขยะในสังคมชนบทวิถีชีวิตแบบชาวสวน ผู้วิจัยตระหนักถึงความอ่อนไหวและจริยธรรม จึงให้ความสำคัญต่อขั้นตอน กระบวนการวิจัย โดยได้แจ้งและขออนุญาตต่อผู้ให้ข้อมูลหลักวัตถุประสงค์ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมทั้งได้มีการนัดหมายวันเวลาก่อนการสนทนากลุ่ม

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิจัย

การตรวจสอบการให้ข้อมูลโดยใช้ วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ได้ โดยพิจารณา จากช่วงเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน และใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator Triangulation) โดยมีผู้ช่วยวิจัยเปรียบเทียบข้อมูลให้แน่ใจว่าเหมือนหรือต่างกันหรือไม่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังให้ความสำคัญกับการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theoretical Triangulation) โดยการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง จากนั้นพยายามสร้างมโนทัศน์ (Concept) ที่แตกต่างจากข้อมูลที่ได้มาแล้ว (Negative case) จนกระทั่งข้อมูลไม่มี การเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม เรียกว่าข้อมูลที่ได้นั้นถึงจุดอิ่มตัว (Theoretical Saturation) และได้ข้อมูลเชิงทฤษฎี โดยผู้วิจัยตัดอคติของตนเองออก เพื่อวางท่าทางให้เหมาะสมเป็นส่วนหนึ่งของการสนทนากลุ่มโดยดำเนินการอย่างเป็นกันเอง

การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูลในการวิจัย เริ่มขึ้นด้วยการถอดการบันทึกเสียงการสนทนากลุ่ม พร้อมจัดเนื้อหาที่ถอดความด้วยวิธีการแบบคำต่อคำ (Verbatim) อย่างเป็น หมวดหมู่ ตามคำถาม จากนั้น มีการหาแก่นของรหัสเป็นการกำหนดปรากฏการณ์ หลักจากหมวดใดหมวดหนึ่งๆ และนำหมวดหมู่ที่ได้มาสร้างการอธิบายปรากฏการณ์ และการสร้างทฤษฎี (Theory Generation) เป็น การนำเสนอทฤษฎีในรูปข้อความเพื่ออธิบายปรากฏการณ์และทฤษฎีที่สามารถบอกปรากฏการณ์ผ่านเงื่อนไขต่างๆ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ถอดการบันทึกเสียงของการสนทนากลุ่ม ได้รับคำตอบที่หลากหลาย ผู้วิจัยนำคำตอบที่ตรงประเด็นตามความมุ่งหมายของการวิจัย ทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน ผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนคำพูดบางคำให้สุภาพทำให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยที่ความหมายไม่ได้ผิดเพี้ยนไป นำมาเสนอในผลการวิจัย เป็นข้อๆ ดังนี้

คำถามข้อที่ 1 คำว่า “ขยะมูลฝอย” ในมุมมองของผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่ม คืออะไร ได้รับคำตอบที่เหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้

“ขยะมูลฝอยคือสิ่งที่ไม่มีความหมาย”

“ขยะมูลฝอยคือสิ่งที่เน่าเหม็นน่ารังเกียจ”

“ขยะมูลฝอยคือสิ่งของที่รกรุกตาไม่น่ามอง”

“ขยะมูลฝอยคือสิ่งที่ก่อให้เกิดเชื้อโรค”

สรุปได้ว่า “ขยะมูลฝอย” ในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลหลักมีความหมายว่า สิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องใช้ เมื่อมีอยู่จะทำให้เกิดสภาพไม่น่ามองเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจมีกลิ่นเน่าเหม็นและก่อให้เกิดเชื้อโรค

คำถามข้อที่ 2 ให้เปรียบเทียบความหมายที่ได้กับสภาพความเป็นจริงของขยะมูลฝอยที่มีอยู่ในชุมชน ได้รับคำตอบที่เหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้

“สิ่งของที่เป็น ขยะมูลฝอย ส่วนใหญ่ คือ กระดาษ เศษพลาสติก ขวดแก้ว พวกนี้ไม่เน่าเหม็นสามารถขายได้มันจึงยังมีค่า ถ้าเก็บไว้ให้เป็นระเบียบเพื่อรอการขายจะไม่ทำให้บ้านรกสกปรก มันจึงไม่น่าจะเป็นขยะ”

“เศษอาหาร เน่าเหม็นได้ ทำให้เกิดเชื้อโรคได้ และ ไม่น่ามอง จึงน่าจะเป็นขยะ”

“แต่ถ้าเราไม่ปล่อยให้เศษอาหารนั้นเน่าเหม็น มันก็จะไม่ก่อเชื้อโรคจึงไม่น่าจะเป็นขยะ”

สรุปได้ว่า สิ่งของที่ไม่ใช่แล้วบางอย่างอาจไม่ใช่ขยะมูลฝอย เพราะบางสิ่งไม่เน่าเหม็นและสามารถนำไปขายได้จึงมีค่า เช่น เศษกระดาษ พลาสติก ขวดแก้ว สิ่งเหล่านี้จึงไม่ใช่ขยะมูลฝอยตามความหมายที่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ไว้ ส่วนขยะมูลฝอยที่เน่าเหม็น เช่น พวกเศษอาหารหรือเศษผักผลไม้ต่างๆ ที่เหลือจากการรับประทาน ถ้าเราปล่อยให้มันเน่าและมีกลิ่นเหม็นทำให้ก่อเชื้อโรคบางชนิดได้มันจะเป็นขยะมูลฝอยตามความหมายที่ให้ไว้ แต่ถ้าเราไม่ปล่อยให้เน่าเหม็นจะไม่ใช่ขยะมูลฝอยตามความหมายนี้

คำถามข้อที่ 3 การจัดการกับขยะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการจัดการอย่างไร

“เมื่อก่อนขยะไม่เยอะ ส่วนใหญ่ใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น กระถางใบตอง สิ่งของที่เป็นพลาสติกมีไม่มากนักเหมือนสมัยนี้ กระป๋องพลาสติกใบหนึ่งก็ใช้ทนทาน ไม่เหมือนสมัยนี้ ใช้แป๊บเดียวก็แตก”

“เราไม่มีตลาดนัด หรือ ร้านค้ามากมายเหมือนสมัยนี้ ซื้ของจากเรือแม่ค้ามานๆ มาลำหนึ่งหรือไม่ก็เดินไปแพ (ร้านค้า) หน้าวัด”

“เมื่อก่อนพวกเราทำตาล (มะพร้าว) มีขยะอะไรก็ใส่เตาเคี้ยวตาลหมด เป็นเชื้อเพลิงดีด้วย”

“เศษอาหารนำไปเลี้ยงสุนัขซึ่งแต่ละบ้านจะเลี้ยงไว้หลายตัวไม่ค่อยเหลือ สาดลงคลองหน้าบ้าน ปลาก็กินหมด บ้านไหนเหลือจริงๆ จะนำไปทิ้งไว้บนร่องสวนหรือโคนต้นไม้ เดียวนกก็มากิน หรือเหลือจริงๆ มันก็กลายเป็นปุ๋ยไปในที่สุด”

“พวกเศษใบไม้ใบหญ้าหรือขยะชิ้นเล็กๆเราก็เผาในที่ของเราบ้านห่างกันไม่รบกวนผู้อื่น”

“ถ้าเป็นข้าวส่วยที่กินไม่หมดแต่ยังสะอาดอยู่ เขาจะเอาไปตากแดด หรือ บนลูกหมูเตาเคี้ยวตาล (หลังเตาที่อุ่นๆ) เมื่อแห้งแข็งจะเก็บใส่ถุงไว้ สามารถนำมาทำขนม เช่น ข้าวตู ข้าวตัง ได้ด้วย”

“แต่บางบ้านก็มักจะมีอะไรก็โยนลงน้ำแต่มันไม่เยอะหรอก น้ำในคลองก็ไม่เคยเน่า”

“อบต.เริ่มมีถังขยะเมื่อสองปีมานี้เองเมื่อก่อนเขาให้เราจัดการกันเอง”

“ปัจจุบันขยะมีเยอะขึ้น เตาเคี้ยวตาลก็เลิกเกือบหมดแล้ว มีอะไรก็ทิ้งลงในถังขยะ อบต.”

“ยิ่งถ้าทุกคนนำพวกเศษอาหารไปทิ้งในถังขยะถ้า อบต. ไม่มาเก็บมันจะเน่าเหม็นมาก”

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการกับขยะมูลฝอยในอดีตนั้นไม่ใช่สาระสำคัญหรือเป็นปัญหาวิถีชีวิตของผู้คนมากนัก เพราะในอดีตสิ่งของเหลือใช้ที่จะเป็นขยะมูลฝอยมีไม่มากนัก เพราะส่วนใหญ่ใช้วัสดุธรรมชาติที่ย่อยสลายได้เป็นอุปกรณ์และภาชนะต่างๆ เช่น กระถางใบตองแทนถุงขนม ใช้เชือกกล้วยผูกของสำหรับ หิ้วแทนถุงหูหิ้ว ผู้คนในอดีตจับจ่ายเพื่ออุปโภคบริโภคไม่สะดวกมากนักเพียงแม่ค้าทางเรือที่มีไม่มากนัก หรือต้องเดินทางทั้งทางบกโดยการเดินหรือต้องพายเรือไปร้านค้า ซึ่งส่วนใหญ่มีเพียงหนึ่งถึงสองร้านที่อยู่ในแหล่งชุมชนใกล้วัดหรือ

โรงเรียนเท่านั้น โอกาสในการซื้อของและนำขยะมูลฝอยเข้าบ้านจึงน้อยตามไปด้วย แม้มีขยะมูลฝอยชาวบ้านจะนำไปใส่ในเตาเคี่ยวน้ำตาลมะพร้าวซึ่งยังเป็นเชื้อเพลิงอีกทางหนึ่งด้วย เศษอาหารนำไปเลี้ยงสุนัข เลี้ยงปลา ทิ้งไว้โคนต้นไม้เป็นปุ๋ย รวมถึงการนำเศษอาหารที่เหลือมาทำอาหารถนอมอาหาร อาจมีบางคนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์โยนขยะมูลฝอยทิ้งลงลำคลองบ้างแต่เนื่องจากปริมาณไม่มากที่จะทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพราะส่วนใหญ่เป็นขยะที่ย่อยสลายได้ในธรรมชาติ เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการกำจัดขยะมูลฝอยในปัจจุบัน พบว่าวิถีชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนไป นำมาซึ่งวัสดุสิ่งของเหลือใช้เข้ามาในครัวเรือนมากมาย มีร้านสะดวกซื้อเข้าไปอยู่ในทุกพื้นที่ของชุมชน มีร้านพลาสติกราคาถูกซึ่งของเหล่านี้ไม่มีความทนทานมากนักไม่นานจะชำรุดและถูกทิ้งเป็นขยะ ด้านการคมนาคมที่สะดวกขึ้น โอกาสที่จะไปจับจ่ายใช้สอยเพื่ออุปโภคบริโภคมีมากขึ้นการนำขยะเข้าบ้านจึงมากขึ้นตามไปด้วย ประกอบกับในปัจจุบันเตาเคี่ยวน้ำตาลมะพร้าวที่เคยใช้ในการกำจัดขยะในครัวเรือนเริ่มหมดไป รูปแบบในการจัดการขยะมูลฝอยจึงเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ในระยะแรกองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ไม่มีบริการจัดเก็บและขนขยะมูลฝอย มีเพียงการให้ความรู้กับประชาชนสามารถจัดการกับขยะในครัวเรือนของตนเองแต่มีประชาชนบางส่วนนำไปทิ้งในถังขยะของตำบลข้างเคียงซึ่งนำมาสู่ข้อพิพาทบ้างเหมือนกัน ประชาชนบางส่วนจึงเรียกร้องให้จัดบริการถึงขยะ ในปี พ.ศ.2558 ที่ผ่านมา องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ เริ่มให้บริการถึงขยะมูลฝอยแบบชนิดถัง 200 ลิตร แบบถังเดียวกระจายไปวางไว้ตามจุดต่างๆ จากรูปแบบของถังจึงไม่มีการคัดแยกขยะ ประชาชนต้องคัดแยกไว้เอง จนในปี พ.ศ.2560 ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ เริ่มมีถังขยะชนิด สีสีตามรูปแบบชุมชนเมือง คือ สีเขียวขยะมูลฝอยย่อยสลายได้ สีฟ้าขยะมูลฝอยทั่วไป สีแดงขยะมูลฝอยอันตราย และ สีเหลืองขยะมูลฝอยรีไซเคิล โดยการนำถังขยะมาบริการโดยเก็บค่าบริการ หลังละ 30 บาท เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เก็บรวบรวมแล้วใส่ถุงนำไปทิ้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ เก็บขนเพื่อไปส่งต่อให้บริษัทที่รับประมูลการจัดการขยะที่จังหวัดเพชรบุรี ต่อไป

คำถามข้อที่ 4 คิดอย่างไรกับการมีถังขยะ และ **คำถามข้อที่ 5** คิดว่าชุมชนของเราจำเป็นต้องมีถังขยะหรือไม่

“มีก็ดีจะได้เหมือนตำบลข้างเคียง เขาจะได้ไม่ว่าเราที่เอาขยะไปทิ้งในถังขยะตำบลของเขา”

“ถังขยะยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ”

“มีแล้วก็ควรใช้ให้เป็น ไม่ใช่ทิ้งส่ง ถ้าคัดแยกก่อน ขยะเหลือชนิดเดียว ถึงที่มีน่าจะพอ”

สรุปว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการมีถังขยะ เพราะการมีถังขยะทำให้ประชาชนมีทางเลือกในการจัดการกับขยะในครัวเรือนได้สะดวกขึ้น สามารถนำไปใส่ถุงแล้วนำไปทิ้งในถังขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ได้เลย แต่ปริมาณถังขยะในปัจจุบันยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน เพราะราคากลังขยะค่อนข้างสูงเป็นภาระต่องบประมาณ และสาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการที่มีขยะมูลฝอยออกมาเกินไป เพราะประชาชนยังไม่รู้วิธีการจัดการขยะที่ต้นทางหรือในครัวเรือน

คำถามข้อที่ 6 รูปแบบใดของการจัดการขยะที่เหมาะสมกับชุมชนของเรา

“ก็ต้องคัดแยกก่อน”

“อะไรขายได้ อะไรเผาได้ ฝังได้ ส่วนที่เหลือ เช่น ถังลูกขึ้น ถังแกง ค่อยเอามาทิ้งในถังขยะ”

“ถ้าคิดดูแล้วขยะมูลฝอยที่ออกมาจากบ้านนั้นมีจำนวนน้อยมาก ถึงขยะที่มีอยู่ จึงคิดว่าน่าเพียงพอ”

สรุปผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่บอกว่า ควรคัดแยกขยะมูลฝอยแล้วจัดการด้วยตนเองก่อน เช่น การขาย การฝังกลบ การเผากลางแจ้งในปริมาณที่ไม่มากและไม่รบกวนผู้อื่น แล้วจึงนำขยะมูลฝอยที่เหลือทิ้งในถังขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล

ผู้วิจัยได้ทดลองนำขยะมูลฝอยจริงๆในครัวเรือน ประกอบไปด้วย กระป๋องสเปรย์ยาฆ่าแมลง หลอดฟลูออเรสเซนต์ เปลือกส้ม ก้นบุหรี่ กระดาษ ถ้วยโฟม ถ่านไฟฉาย ก้างปลา กะละมังซักผ้าพลาสติกที่แตกแล้ว และ ข้าวสวย กองหญ้า กิ่งไม้ รวมถึงรากผักกึ๋งหนึ่งกำ พบว่าประชาชนสามารถคัดแยกขยะได้อย่างถูกต้อง ขยะที่ย่อยสลายได้ทิ้งลงในถังเขียว ขยะที่สามารถนำไปขายได้ เช่น กะละมังพลาสติก กระดาษทิ้งลงในถังสีเหลือง พวกหลอดไฟ กระป๋องสเปรย์ ยาฆ่าแมลงทิ้งในถังสีแดง

ผู้วิจัยถามคำถามที่ไม่ได้เตรียมไว้ “คิดอย่างไรเมื่อเห็นกองหญ้า ข้าวสวย ก้างปลา และ ผักกึ๋งอยู่ในถังขยะสีเขียว”

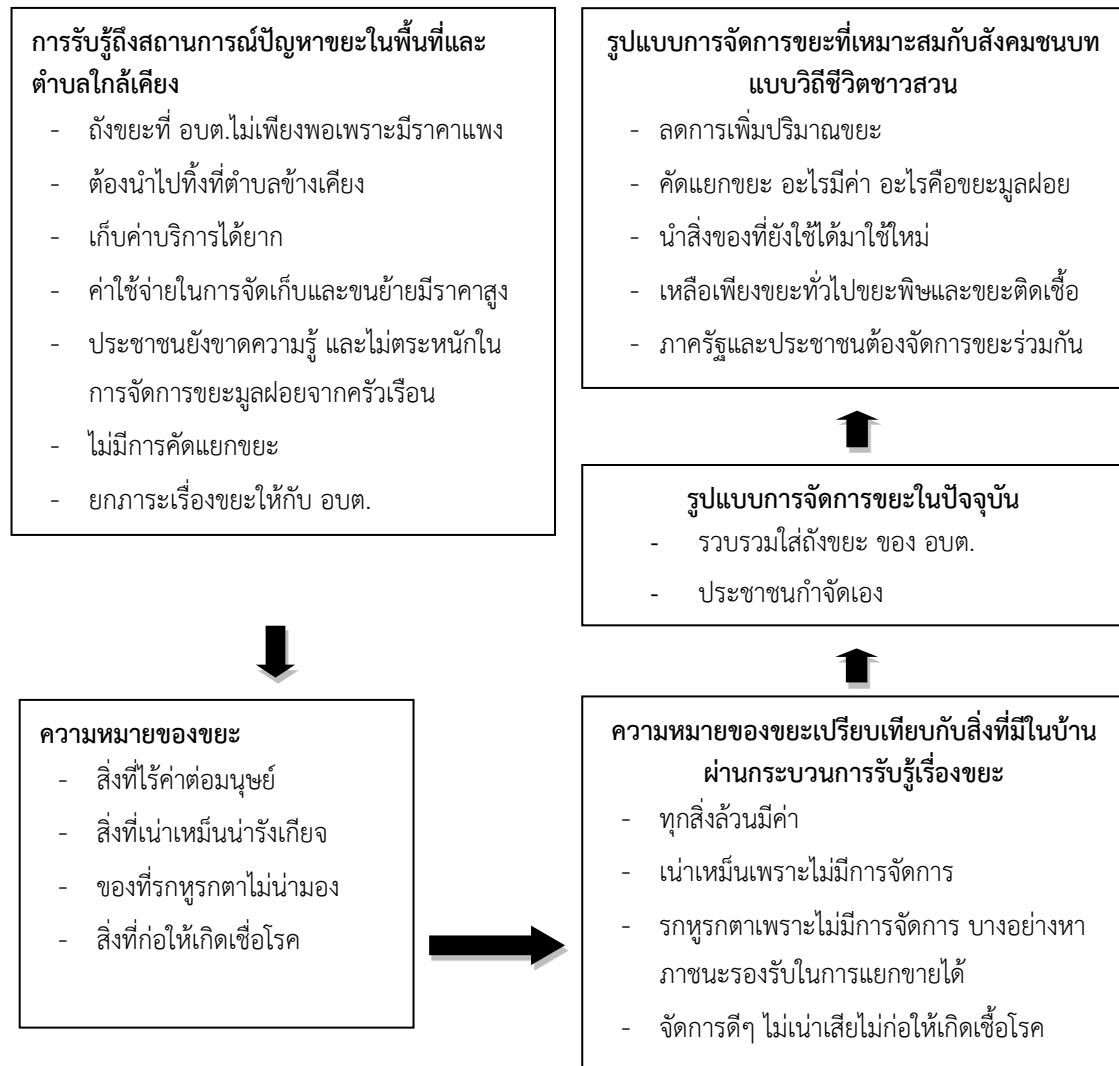
“ทิ้งในถังสีเขียวเพราะมันย่อยสลายได้ก็ถูกแล้ว”

“สิ่งเหล่านี้แหละที่มันทำให้เน่าเหม็นถ้า อบต. เก็บไม่ทัน”

“มันไม่ควรทิ้ง ให้สุนัขกิน หรือหมักทำปุ๋ย หรือทิ้งบนร่องสวนก็ได้”

“เศษไม้พวกเศษหญ้ามันเพิ่มน้ำหนักและเนื้อที่ขนส่งทำให้เสียเงินค่าจัดการเพิ่มขึ้นด้วย”

สรุปผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคนตอบว่าถูกแล้ว ที่ขยะมูลฝอยดังกล่าวควรอยู่ในถังสีเขียวเพราะเป็นขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายได้ แต่มีอยู่หลายคนที่ตอบว่า มันไม่ควรอยู่ในถังขยะเพราะชุมชนแห่งนี้เป็นที่เกษตรกรรมมีร่องสวนมากมายของที่ย่อยสลายได้ไม่จำเป็นต้องไปอยู่ในถังขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล เพราะถ้าเกิดเหตุการณ์ที่องค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถดำเนินการเก็บขนได้ สิ่งเหล่านี้จะเน่าเหม็นอยู่ในถังขยะ แต่ถ้านำไปเป็นอาหารสัตว์ หมักทำปุ๋ย หรือทิ้งบนหลังร่องสวนมันจะย่อยสลายไปตามธรรมชาติไม่มีกลิ่นเน่าเหม็นและเป็นปุ๋ยแก่พืชอีกทางหนึ่งด้วย ที่สำคัญสิ่งเหล่านี้ยังเป็นภาระในการเก็บขน ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลต้องใช้งบประมาณในการจัดการขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลหลักเริ่มมีการตรวจสอบคำตอบซึ่งกันและกัน และเห็นด้วยกับการสนทนากลุ่มในประเด็นนี้และสรุปว่า ถ้าเราคัดแยกขยะจริงๆ จะมีอะไรที่เป็นขยะบ้าง จะมีเพียงขยะอันตรายหรือขยะพิษ และขยะติดเชือนั้นที่ประชาชนไม่สามารถกำจัดได้ด้วยตนเอง

ภาพที่ 1 แสดงผลการสนทนากลุ่ม

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อค้นหาความหมายของการจัดการขยะในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน 2. เพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากในการอธิบายถึงปรากฏการณ์ของรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการขยะมูลฝอยในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน ผู้วิจัยขอสรุป ตามลำดับวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อค้นหาความหมายของรูปแบบการจัดการขยะในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน พบว่า รูปแบบในการจัดการขยะมูลฝอยในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน นั้นแตกต่างจากชุมชนเมือง ดังนี้ 1) สภาพพื้นที่ที่แตกต่างกันโดยเขตสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวน มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินด้ายระดับเป็นร่องสวน ปลูกบ้านเรือนในพื้นที่ของตนเองแต่ละหลังอยู่ห่างกันพอสมควร ผู้คนในชนบทจึงมีทางเลือกในการจัดการขยะได้มากกว่าชุมชนเมือง 2) การประกอบอาชีพแตกต่างกัน ประเภทของขยะมูลฝอยแตกต่างกัน ขยะในพื้นที่ชนบทจะเป็นประเภทย่อยสลายได้มากกว่าประเภทอื่น 3) พฤติกรรมการใช้ชีวิตแตกต่างกัน โอกาสในการสร้างปริมาณขยะแตกต่าง

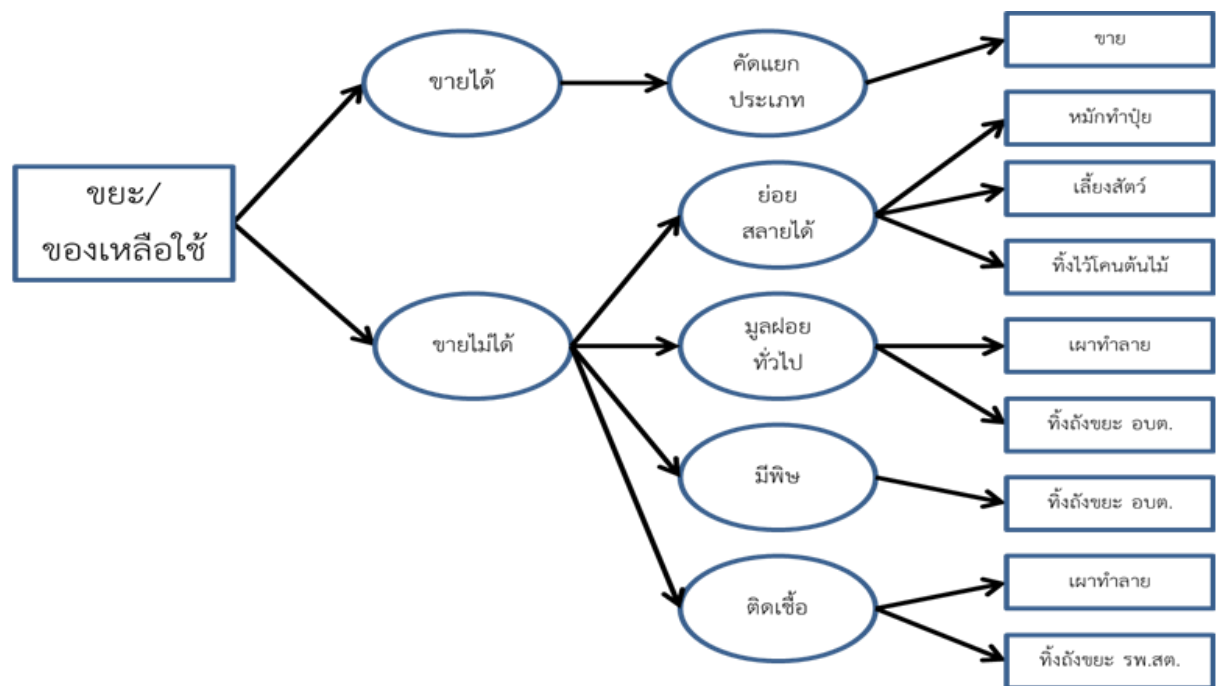
กัน คนในชนบทมีโอกาสสร้างขยะมูลฝอยน้อยกว่าคนในเมืองเนื่องจากมีโอกาสในการจับจ่ายเพื่ออุปโภคและบริโภคน้อยกว่า สรุปได้ว่า ความหมายของรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวนจะมีรูปแบบที่หลากหลายเพราะขยะส่วนใหญ่เป็นขยะที่ย่อยสลายได้และมีปริมาณไม่มากซึ่งต่างจากชุมชนเมืองที่มีข้อจำกัดมากกว่าในการจัดการขยะ เช่น ไม่มีพื้นที่ฝังกลบ ไม่สามารถเผาได้เพราะรบกวนเพื่อนบ้าน ไม่มีพื้นที่สำหรับหมักทำปุ๋ย และไม่มีพื้นที่ปลูกต้นไม้มากนัก

2. เพื่อหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากในการอธิบายถึงปรากฏการณ์ของรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการขยะมูลฝอยในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าประชาชนชาวตำบลบางนางลี่สามารถพึ่งพาตนเองในการจัดการกับขยะมูลฝอยมาโดยตลอด จนกระทั่งองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดการบริการสาธารณะในการเก็บขนขยะมูลฝอยให้กับประชาชน อาจทำให้ประชาชนบางส่วนมีความเข้าใจผิดที่ว่าจัดการขยะมูลฝอยเป็นหน้าที่ของภาครัฐหรือท้องถิ่นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งความเข้าใจผิดดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยของท้องถิ่นได้ในอนาคต รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องประกอบด้วยสองส่วนคือ *การจัดการในระดับครัวเรือน และการบริการจากภาครัฐ* โดยรูปแบบในการจัดการขยะในระดับครัวเรือนของคนในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวนมีทางเลือกในการจัดการมากมาย เช่น การคัดแยกเพื่อขาย หรือนำขยะมูลฝอยที่ไม่มีค่านำไปถมที่ร่องสวนให้เป็นพื้นที่เป็นแผ่นเดียวกันเพื่อใช้ประโยชน์ ฝังกลบบนที่ของตนเอง ขยะที่ไร้ประโยชน์บางประเภทเป็นของชิ้นเล็กๆ สามารถแบ่งเผากลางแจ้งที่ละน้อยโดยไม่เดือดร้อนเพื่อนบ้านเพราะมีพื้นที่ห่างกันมาก หรือแม้แต่การนำไปทิ้งไว้หลังร่องสวนปล่อยให้ย่อยสลายไปในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และทางเลือกสุดท้ายคือขยะมูลฝอยที่ไม่สามารถจัดการด้วยวิธีการดังกล่าวได้ เช่น ขยะพิษหรือขยะอันตรายต่อสุขภาพอนามัยรวมถึงขยะติดเชื้อ ควรให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นผู้จัดการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

จากผลการวิจัยด้วยวิธีวิทยาทฤษฎีฐานราก โดยการสนทนากลุ่ม การสังเกต การทบทวนเอกสาร ทำให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในเขตพื้นที่ชนบทวิถีชีวิตแบบชาวสวนมากขึ้น ในความเป็นจริงประชาชนส่วนใหญ่เกิดความตระหนักรู้ถึงปัญหาขยะมาก่อนเกิดการสนทนากลุ่มครั้งนี้ มีเพียงบางส่วนยังไม่เข้าใจถึงปัญหาของขยะมูลฝอย เพราะมองว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัวยังไม่สัมผัสหรือเป็นเชิงรูปธรรมที่พวกเขาสัมผัสได้ บางส่วนเลือกใช้บริการสาธารณะจากท้องถิ่นทั้งหมด เพราะถือว่าจ่ายค่าบริการให้กับทางองค์การบริหารส่วนตำบลไปแล้ว จากความจริงบางประการที่ค้นพบจะเห็นได้ว่าขยะมูลฝอยในชนบทที่จำเป็นต้องได้รับการจัดการโดยองค์การบริหารส่วนตำบล มีปริมาณที่น้อยกว่าที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นจำนวนมาก ถ้าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยตั้งแต่ระดับครัวเรือนอย่างจริงจัง ประกอบกับภาครัฐทั้งท้องถิ่น รวมถึงราชการส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง สร้างองค์ความรู้ สร้างความตระหนัก เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่ถูกต้อง เมื่อเกิดการบูรณาการจากภาคีเครือข่ายทำงานร่วมกัน การจัดการขยะมูลฝอยจะไม่ใช่ว่าเรื่องที่ยากเกินแก้ก็ต่อไป เมื่อรัฐสนับสนุนช่องทางในการจัดการ ประชาชนมีองค์ความรู้ในการจัดการ ขยะมูลฝอยอาจเหลือเพียง 1) ขยะทั่วไป เช่น ถังแกงที่เลอะ เปลือกลูกอม ก้นบุหรี่ ของขนม รวมถึงบรรจุภัณฑ์อาหารที่ซื้อจากร้านสะดวกซื้อต่างๆ ซึ่งขยะทั่วไปเหล่านี้มีน้ำหนักรวมเบาสามารถลดต้นทุนในการจัดการ 2) ขยะอันตรายหรือขยะที่มีพิษภัยต่อสุขภาพของประชาชน เช่น หลอดไฟทุกชนิด สเปร์ยกระป๋อง สี ทินเนอร์ แร็กเกอร์ ยาฆ่าแมลง ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น สิ่งของ

เหล่านี้ล้วนมีสารพิษที่เป็นอันตราย ต้องได้รับการจัดการอย่างถูกต้องจากผู้มีความรู้เท่านั้น ประชาชนไม่ควรจัดการเอง ซึ่งจากการสังเกตในระดับครัวเรือนพบว่า ปริมาณขยะประเภทขยะพิษนี้มีปริมาณไม่มากจึงไม่เป็นเรื่องยากในการจัดการของท้องถิ่น แต่ละครั้วเรือนอาจนำมาทิ้งตามจุดที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดบริการไว้ให้เดือนละครั้ง 3) ขยะติดเชื้อ คือขยะที่เกิดจากการบำบัดดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่บ้าน เช่น ผู้ป่วยติดเชื้อที่ต้องทำแผลกดทับหรือแผลเรื้อรังทุกวัน การเปลี่ยนสายสวนปัสสาวะ สายให้อาหาร เข็มฉีดยา เป็นต้น ถ้ามีการบริการดังกล่าวจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จะไม่เป็นปัญหาเพราะเจ้าหน้าที่จะนำกลับไปจัดการตามมาตรฐานงานควบคุมการติดเชื้อ (Infection Control : IC) ของสถานบริการ แต่ถ้าเป็นการทำแผลโดยญาติหรือผู้ดูแลอื่น จำเป็นต้องรวบรวมและนำส่งให้โรงพยาบาลในพื้นที่ รับไปกำจัดต่อไปซึ่งในพื้นที่ชนบทปริมาณขยะติดเชื้อดังกล่าวมีไม่มาก

รูปแบบการจัดการขยะในสังคมชนบทวิถีชีวิตชาวสวน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำหรับท้องถิ่นที่มีพื้นที่รับผิดชอบแบบสังคมชนบท มีสภาพพื้นที่เป็นร่องสวน ควรมีนโยบายในการใช้ถึงขยะเป็นการเฉพาะ เช่น มีเพียงถึงขยะทั่วไป และถึงขยะอันตรายเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องใช้รูปแบบปกติทั่วไป เพราะราคาล้างขยะแต่ละใบมีราคาที่สูงมาก เป็นการประหยัดงบประมาณอีกทางหนึ่งด้วย เมื่อมีนโยบายสาธารณะ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดขึ้น ควรจัดให้มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีแรงจูงใจ มีการสื่อสารให้ประชาชนทราบถึงข้อจำกัดในการจัดการขยะ ให้ความรู้ในการลดปริมาณขยะ การใช้ถุงผ้าแทนถุงหูหิ้ว การใช้จานชามของวัดแทนถ้วยโฟมเมื่อมีงานบุญงานตามประเพณีต่างๆ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาถ้าเป็นวิธีการที่ประชาชนเสนอหรือเห็นพ้องด้วยจะสามารถทำให้กิจกรรมในการจัดการขยะสำเร็จได้ง่ายขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ตัวแบบในการจัดการขยะในสังคมชนบทแบบวิถีชีวิตชาวสวน ผู้วิจัยที่สนใจศึกษาสามารถนำทฤษฎีฐานรากนี้ไปศึกษาด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ สามารถนำไปตรวจสอบความถูกต้อง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของทฤษฎีที่สร้างขึ้นจากการวิจัยนี้ จากกลุ่มตัวอย่างอื่น เช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) เพื่อหาปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการขยะ การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เพื่อหาความมีอิทธิพลของตัวแปรต่างๆ ต่อความสำเร็จในการจัดการขยะมูลฝอย หรือเพื่อค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับแรงจูงใจในการคัดแยกขยะ หรือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชน เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ต้องขอขอบคุณประชาชน ทั้ง 5 หมู่บ้าน ของตำบลบางนางลี่ ที่เสียสละเวลาอันมีค่า ในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ รวมถึงขอขอบคุณ นายเจริญ ถือตรง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ นายพดล วงษ์สวัสดิ์ รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ นายอารมณั์ ชันธาฤทธิ์ รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ นายสมฤทธิ์ วงษ์สวัสดิ์ กำนันตำบลบางนางลี่ พ.จ.อ.นิทัศน์ รอดคล้าย ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ จำเอกแสนห์ เข้มทอง หัวหน้าสำนักงานปลัด นายกิตติพร ขำศิริ ผู้ช่วยนักวิเคราะห์นโยบายและแผน และ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ประสานงานทำให้การวิจัยครั้งนี้เป็นได้โดยสะดวก รวมถึงเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวัดปากสมุทร ที่เอื้อเฟื้อ ให้ผู้วิจัยได้มีเวลาในการเก็บข้อมูลและดำเนินการวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมควบคุมมลพิษ. (2558). แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559 – 2564)
กรุงเทพฯ :บริษัท แอคทีฟพริ้นท์ จำกัด
- จันทร์เพ็ญ มินคร . (2554). การบริหารจัดการโครงการคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ กรณีศึกษาตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรีจังหวัดขอนแก่น.กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา สถาบันวิจัยและพัฒนา
- ไพบูลย์ แจ่มพงษ์ . (2554). การศึกษาพฤติกรรมกรรมการจัดการขยะและน้ำเสียในครัวเรือนของประชาชนตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรีจังหวัดขอนแก่น.วารสารวิจัยและพัฒนา ปีที่ 3/2554
- พิทักษ์ ศิริวงศ์. . (2547). ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีในการพัฒนาประเทศ. บรรณสาร มศก.ท. 9,1 (เมษายน – กันยายน 2547).
- ประสพชัย พสุนนท์ และ พิทักษ์ ศิริวงศ์ .(2555).ประสิทธิภาพและกฎแห่งความสำเร็จในการ ดำเนินการสหกรณ์การเกษตร : การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก.Veridian E-Journal 6,1 (มกราคม – เมษายน 2556): 610-628
- สุภาภรณ์ รัตนเลิศสุพรรณ. (2546). หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม. สมาคมไทย-ญี่ปุ่น. กทม.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.(2542).พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542.ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116/ตอนที่ 114 ก/หนา 48
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.(2535).พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535.ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109/ตอนที่ 38/หน้า 27 ลงวันที่ 5 เมษายน 2535
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม . (2559). กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2559.นนทบุรี: ลายเส้น ศรีเอช จำกัด.
- สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือวิชาการอนามัยสิ่งแวดล้อมพื้นฐานสำหรับเจ้าพนักงานสาธารณสุข ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พิมพ์ ครั้งที่ 3
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่.(2560). ข้อมูลทั่วไปตำบลบางนางลี่. เข้าถึงเมื่อ 2 มิถุนายน 2560 เข้าถึงได้จากhttp://www.bangnanglee.go.th/site/index.php?option =com_content &view=article&id=48&Itemid=74
- อาณัติ ตะปินตา. (2553). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ การจัดการขยะมูลฝอย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณี สันติวิเศษ .(2558). การสร้างการร่วมกันผลิตในชุมชน: กรณีศึกษาการจัดการขยะของเทศบาลตำบลน้ำเย็น จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal 8,1(มกราคม – เมษายน 2558): 690-699.

ภาษาต่างประเทศ

Barney Glaser and Anselm Strauss. (1967). The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research. Chicago: Aldine Publishing Company.

Shah,K.L. 2000. Basic of Solid and Hazardous Waste Management Technology. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.